

Чорнобильська катастрофа – страшна сторінка нашої історії

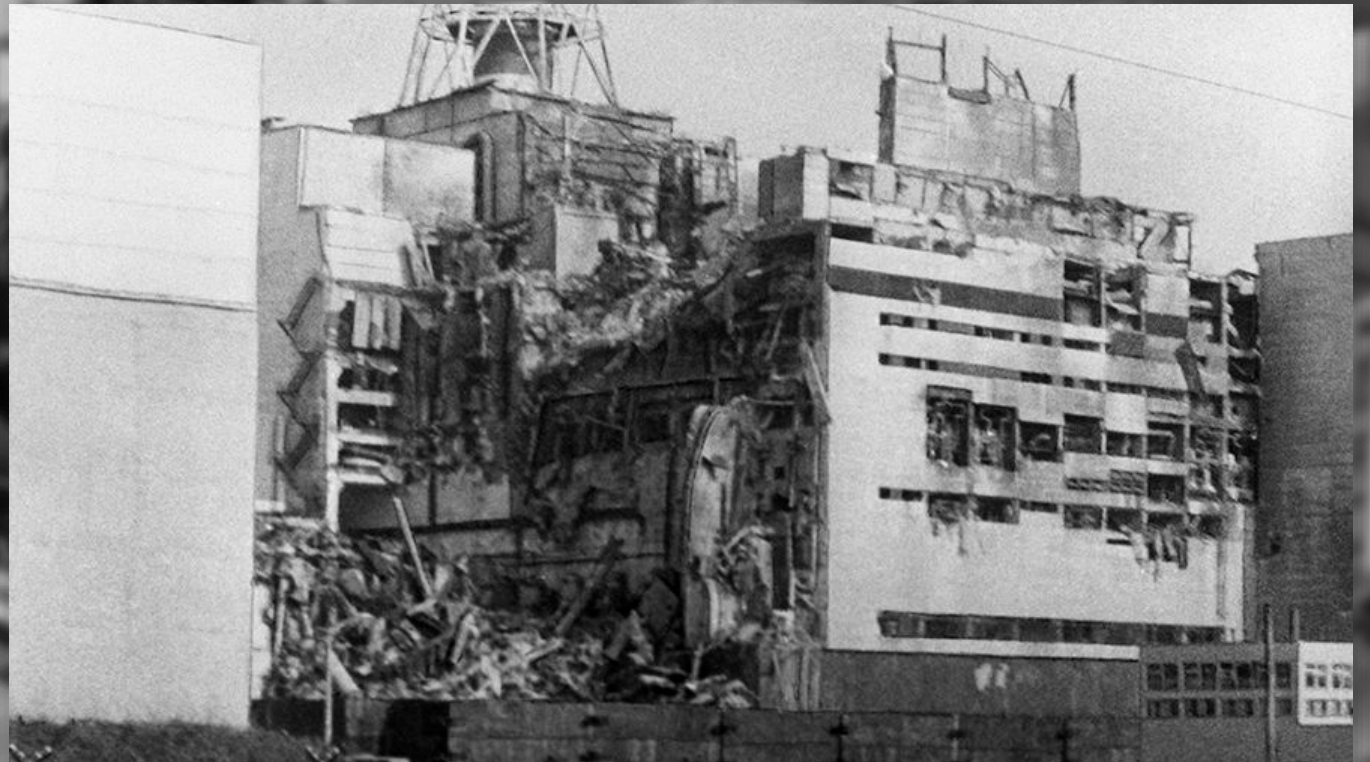
26.04.1986

Чорнобиль – невелике місто на півночі України, розташоване на березі ріки Прип'ять. В 1970-х роках біля Чорнобиля була побудована перша в Україні атомна електростанція. Побудова АЕС послугувала причиною заснування міста Прип'ять 4 лютого 1970 р.

26 квітня 1986 р. в четвертому енергоблоці Чорнобильської АЕС стався вибух. Реактор було повністю зруйновано, сильно пошкоджено будівлю енергоблоку, обвалилася крівля машинного відділення. Внаслідок аварії відбувся викид радіоактивних речовин в навколишнє середовище.

28 пожежників в першу годину після вибуху здійснили колективний подвиг, ціною свого життя вони відвернули біду і врятували тисячі людських життів. Найсильніше проявили себе Василь Іванович Ігнатенко, Віктор Миколайович Кибенок, Володимир Павлович Правик, Леонід Петрович Телятников та багато інших.

Ігнатенко Василь Іванович (1961-1986)

командир відділення 6-ї самостійної воєнізованої пожежної частини з охорони м. Прип'ять. Указом Президента України від 21 квітня 2006 р. за героїчний подвиг в ім'я життя сьогоднішніх та майбутніх поколінь, особисту мужність та самовідданість, виявлені при ліквідації аварії на Чорнобильській АЕС, Василю Івановичу Ігнатенку посмертно присвоєно звання Герой України з врученням ордена «Золота Зірка». Посмертно нагороджений орденом Червоного Прапора.

Кибенок Віктор Миколайович (1963-1986)

начальник караулу 1-ї воєнізованої пожежної частини Управління внутрішніх справ Київського облвиконкому УРСР з охорони Чорнобильської АЕС, лейтенант внутрішньої служби. Указом Президіума Верховної Ради СРСР від 25 вересня 1986 р. за мужність, героїзм та самовіддані дії, виявлені при ліквідації аварії на Чорнобильській АЕС, лейтенанту внутрішньої служби Віктору Миколайовичу Кибенку посмертно присвоєно звання Героя Радянського Союзу. Нагороджений орденом Леніна, медалями.

«В ту ночь мой сын не мог поступить иначе. Он знал, что станции, городу грозит большая беда и, если он, его товарищи отступят перед огнем, может случиться непоправимое. И Виктор со своей командой сделал все, чтобы укротить огонь...»

Зі спогадів батька В. Кібенка

Правик Володимир Павлович (1962-1986)

начальник караулу 2-ої воєнізованої пожежної частини Управління внутрішніх справ Київського облвиконкому УРСР з охорони Чорнобильської АЕС, лейтенант внутрішньої служби. Указом Президіума Верховної Ради СРСР від 25 вересня 1986 р. за мужність, героїзм та самовіддані дії, виявлені при ліквідації аварії на Чорнобильській АЕС, лейтенанту внутрішньої служби Володимиру Павловичу Правіку посмертно присвоєно звання Героя Радянського Союзу. Нагороджений орденом Леніна.

«... все наши дни — это борьба, борьба за то, чтобы было больше добра и справедливости, честности, больше света, честных дел, — это для нас, для детей наших.

Твой Володя»

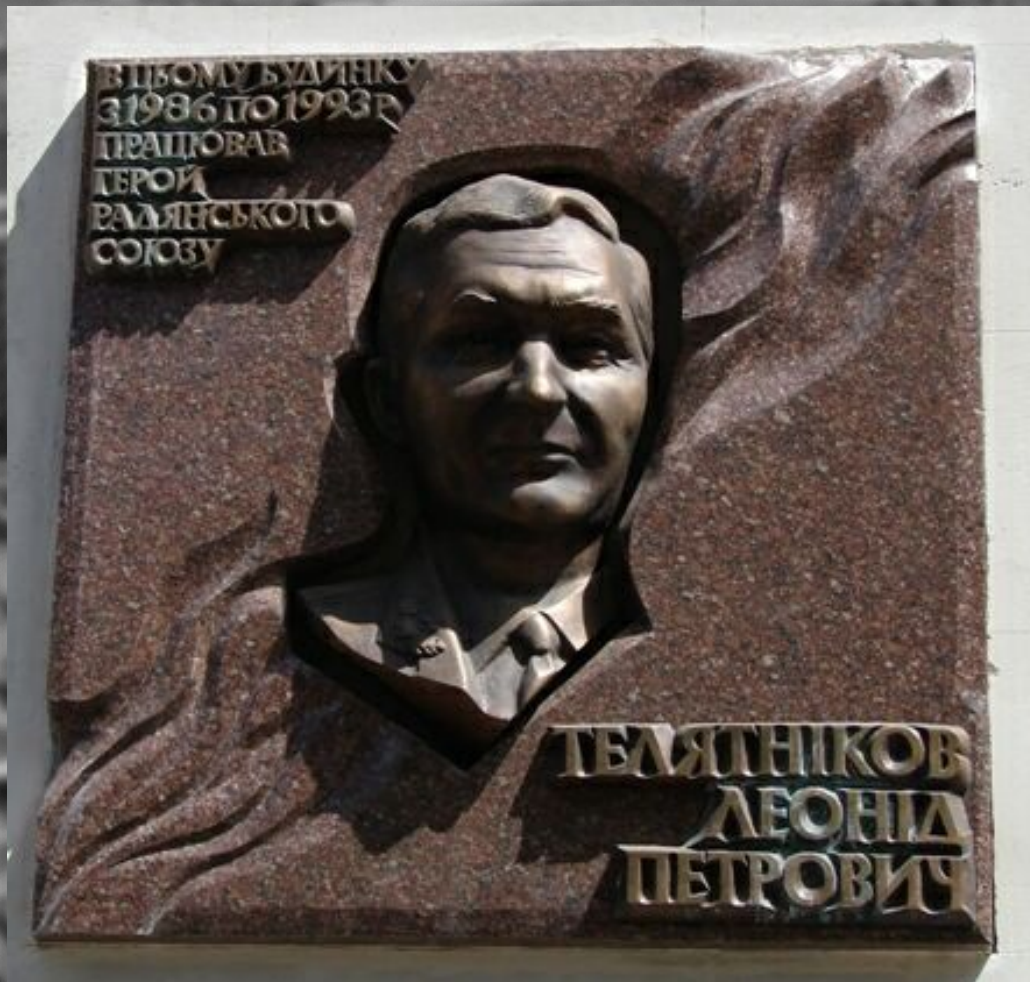
З листа В. Правика дружині

Телятников Леонід Петрович (1951-2004)

начальник воєнізованої пожежної частини
Управління внутрішніх справ Київського
облвиконкому УРСР, майор внутрішньої служби.
Указом Президіума Верховної Ради СРСР від 25
вересня 1986 р. за мужність, героїзм та самовіддані
дії, виявлені при ліквідації аварії на
Чорнобильській АЕС, майору внутрішньої служби
Телятникову Леоніду Петровичу присвоєно звання
Героя Радянського Союзу з врученням ордена
Леніна та медалі «Золота Зірка» (№ 11549).

«Перед нами было море огня. И хотя было горячо, как в аду, давала о себе знать загазованность, а главное — дозиметристы сообщили об опасности радиации; мы боролись за станцию, старались не дать огню перекинуться дальше — на покрытия третьего, второго, первого энергоблоков».

Зі спогадів Л. П. Телятникова

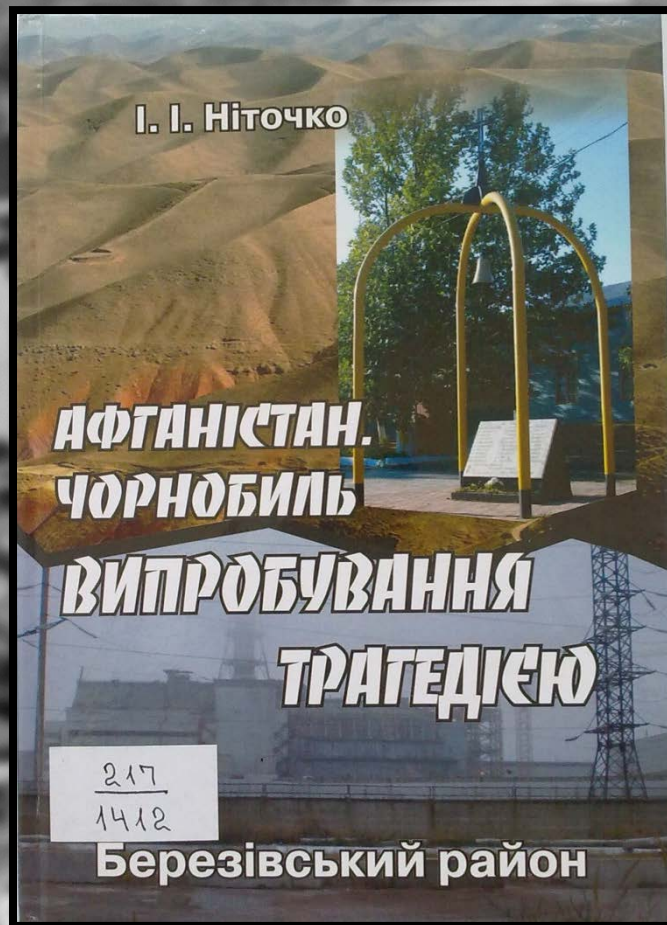
79-2
7416

Біль і тривоги Чорнобиля

Біль і тривоги Чорнобиля / упоряд. Ю. В. Сафонов ; ред. М. М. Сорока. – Київ : Київ. правда, 2006. – 287 с.

Книга є колективною розповіддю про найбільшу техногенну катастрофу в історії людства. Автори, що були безпосередніми свідками і учасниками ліквідації аварії на Чорнобильській АЕС, діляться своїми спогадами про тривожні для України й усього світу дні весни і літа 1986 р., розмірковують над долями чорнобильців, болючими проблемами відчуженої тридцятикілометрової зони і самої станції та розглядають і прогнозують розвиток ситуації навколо ЧАЕС. Книга містить фотосюжети про подолання наслідків Чорнобильської трагедії.

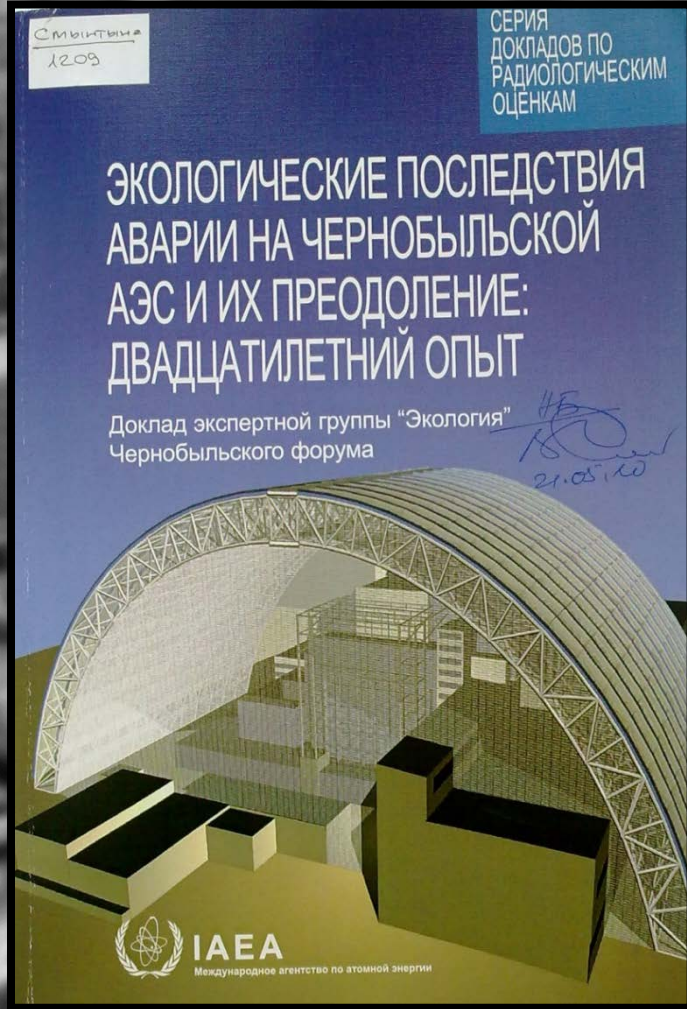
Ніточко І. І. Афганістан. Чорнобиль : випробування трагедією. Березівський район / І. І. Ніточко. – Одеса : Астропринт, 2009. – 190 с.

Книга директора ДАОО з історії Березівського району Одещини розповідає про внесок наших земляків у ліквідацію наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, що сталася 26 квітня 1986 р. Автор надає можливість дізнатися про трагічні події зі спогадів учасників ліквідації. В книзі наведено чимало документальних та статистичних даних.

Зона відчуження : зб. наук. пр. / В. Г. Бар'яхтар (гол. ред.), І. Р. Алексєєнко, В. Г. Бебешко [та ін.]. – Київ : Наук. думка, 2001. – 547 с.

В збірці представлено результати оригінальних досліджень з ключових питань радіоекології, радіобіології та радіаційної медицини, виконаних фахівцями різних установ та відомств України, які впродовж 15 років вивчали вплив радіаційного фактору на біоту Чорнобильської зони відчуження. Вперше наведено широкопланові дані клінічних, епідеміологічних і гігієнічних спостережень. Висновки та результати обговорення досліджень виважені й науково обґрунтовані.

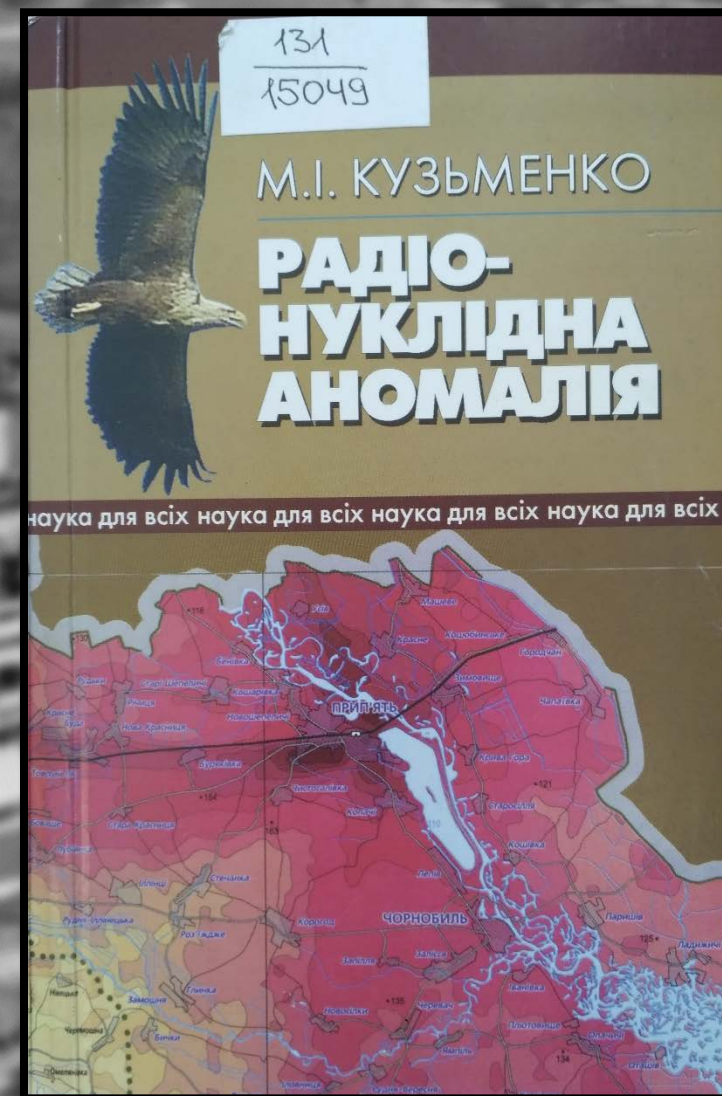

Экологические последствия аварии на Чернобыльской АЭС и их преодоление: двадцатилетний опыт : доклад экспертной группы «Экология» Чернобыльского форума / Р. Алексахин, Л. Анспо, М. Балонов [и др.] ; Межнунар. агентство по атомн. энергии. – Вена, 2008. – 180 с.

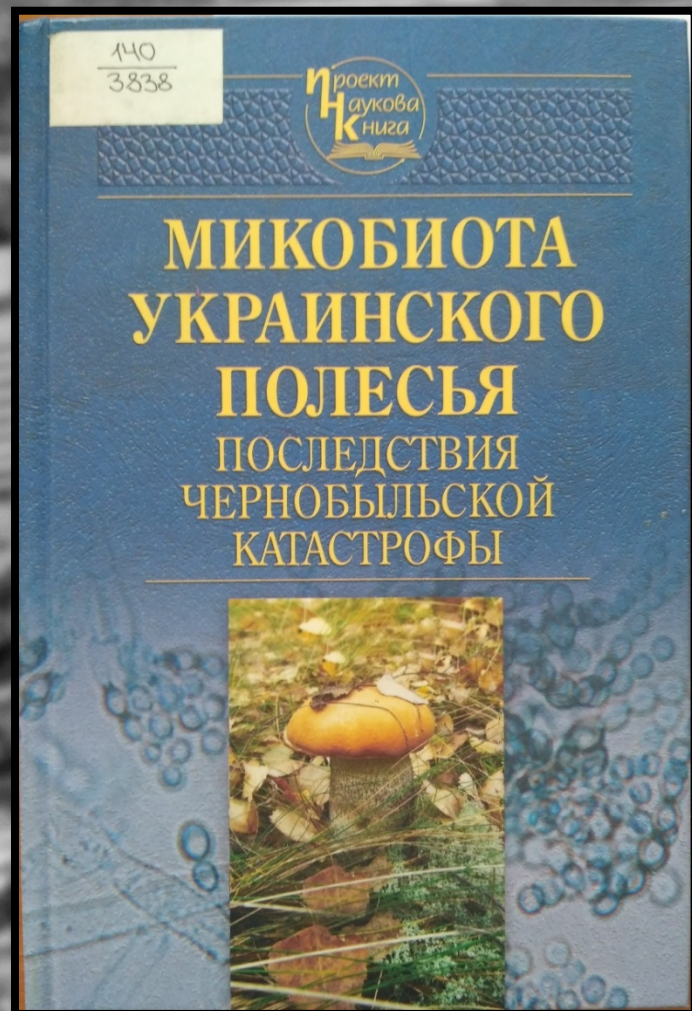
Чорнобильський форум був створений у 2003 р. МАГАТЕ у співробітництві з провідними міжнародними організаціями. Задача Форуму полягала в тому, щоб на нарадах керівників та експертів розробити «авторитетні узгодженні заяви» про екологічні наслідки та медичні ефекти, притаманні радіаційному опроміненню внаслідок аварії, а також надати рекомендації у відношенні реабілітації оточуючого середовища та спеціальних програм охорони здоров'я та визначити області, які потребують подальших досліджень. В даній доповіді надані висновки та рекомендації Чорнобильського форуму, стосовно екологічних наслідків на Чорнобильській АЕС.

Кузьменко М. І. Радіонуклідна аномалія / М. І. Кузьменко ; НАН України, Ін-т гідробіології. – Київ : Академперіодика, 2013. – 392 с.

У книзі розповідається про екологічні наслідки Чорнобильської катастрофи, радіонуклідне забруднення довкілля, міграцію радіонуклідів по Дніпру та каскаду його водосховищ до Чорного моря, динаміку накопичення радіонуклідів, дози опромінення і порушення в організмах представників флори та фауни наземних і водних екосистем. Наведено узагальнені результати досліджень, виконаних фахівцями України, Білорусі, Росії та інших країн, щодо ранніх і віддалених наслідків йонізуючого опромінення організму людини. Розширення сфери використання ядерних технологій та джерел йонізуючого випромінювання не лише посилює могутність країн, а і створює ризики для цивілізації атомної епохи. Випробування ядерної і термоядерної зброї, аварії на ЧАЕС та «Фукусіма-1» призвели до утворення раніше невідомих у біосфері непридатних до постійного проживання людини техногенних радіонуклідних аномалій.

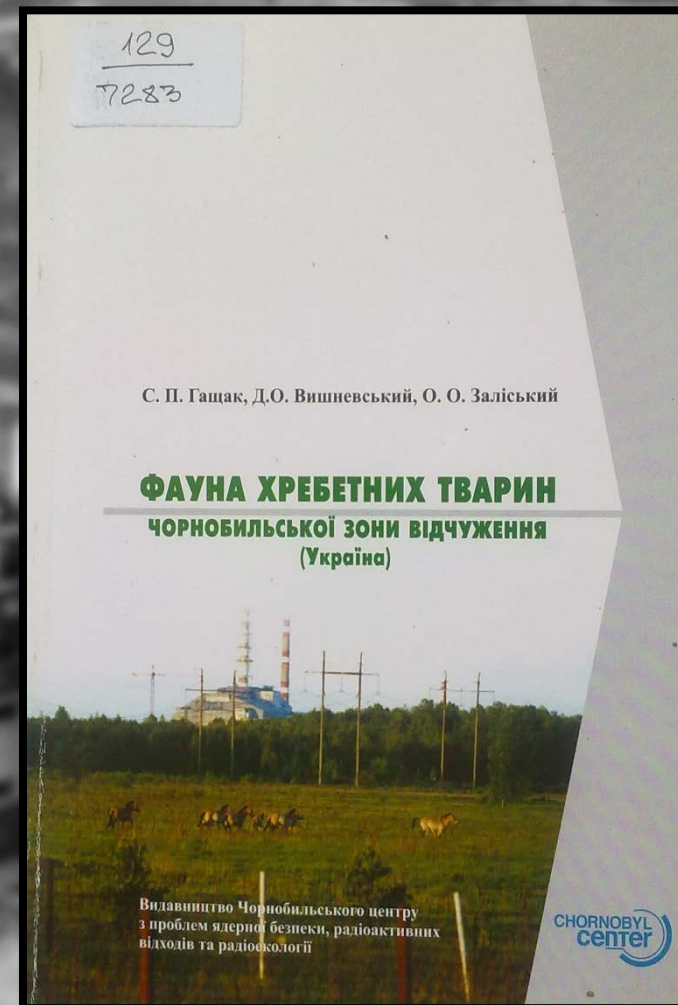

Микобиота Украинского Полесья. Последствия Чернобыльской катастрофы / Н. Н. Жданова, В. А. Захарченко, А. И. Василевская [и др.] ; НАН Украины, Ин-т микробиологии и вирусологии им. Д.К. Заболотного. – Киев : Наук. думка, 2013. – 383 с. – (Проект «Наукова книга»).

У монографії наведено результати багаторічних досліджень мікобіоти, що знаходиться під впливом радіаційного стресу внаслідок Чорнобильської катастрофи. Вперше показано радіаційно індуквані реакції мікроміцетів: промислова меланізація, позитивний радіотропізм і здатність їх до руйнування «гарячих» частинок. Узагальнено відомості щодо динаміки накопичення радіонуклідів макроміцетами в зоні відчуження та прилеглих територіях. Для довготривалого моніторингу запропоновані види-біоіндикатори (макро- і мікроміцети), адекватність яких підтверджена 20-річним періодом досліджень.

Гащак С. П. Фауна хребетних тварин Чорнобильської зони відчуження (Україна) / С. П. Гащак, Д. О. Вишневський, О. О. Заліський. – Славутич : Вид-во Чорноб. Центру з проблем ядерної безпеки, радіоактивних відходів та радіоекології, 2006. – 97 с.

У виданні показано видовий склад і дані про загальний стан фауни хребетних тварин на українській частині Чорнобильської зони наприкінці ХХ – початку ХХІ століть. Складено повний список видів хребетних тварин, що мешкають або можуть бути на території Зони відчуження, розглянуто стан інформації щодо кожного виду. Галузі використання результатів досліджень – екологія ценозів, зоологія, мисливствознавство, заповідна та природоохоронна справа.

Чорнобиль, 1986-1987 рр. : документи і спогади. Роль НАН України у подоланні наслідків катастрофи / уклад.: В. Д. Новіков, Т. В. Желтовська, В. Ю. Данільченко [та ін.]. – Київ : Академперіодика, 2004. – 563 с.

У виданні вперше масштабно висвітлюється унікальна роль НАН України у подоланні наслідків Чорнобильської аварії упродовж 1986-1987 рр. Залучено низку факсимільних копій документів АН УРСР та сторонніх архівів, які висвітлюють позицію Академії наук стосовно будівництва мережі АЕС на території України, діяльність її структур протягом згаданого періоду. До збірника включено спогади учасників чорнобильських подій, списки співробітників АН УРСР (від робітників до академіків), які зробили свій внесок у ліквідацію наслідків аварії, довідковий матеріал.

Чорнобиль, 1986-1987 рр. : участь установ НАН України у подоланні наслідків катастрофи / уклад.: В. Д. Новіков, В. Ю. Данільченко, Т. В. Желтовська [та ін.]. – Київ : Академперіодика, 2005. – 491 с.

Це друга книга видання чорнобильських хронік 1986-1987 рр. В ній подано матеріали про конкретну участь установ НАН України в подоланні наслідків катастрофи. Показано, що внесок українських учених у приборкання «мирного атома» Чорнобиля був не тільки вагомим, але у багатьох випадках – вирішальним. Розглянуто, як започаткувалися і формувалися нові наукові напрями, що були актуалізовані аварією на ЧАЕС, та в розробці яких сьогодні беруть активну участь установи НАН України. Наведено списки наукових та інженерно-технічних співробітників НАН України, які приймали участь у ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС у 1986-1987 рр.

Автореабілітаційні процеси в екосистемах Чорнобильської зони відчуження / НАН України ; В. М. Шестопапов, Л. І. Францевич, Л. С. Балашов [та ін.] ; відп. ред.: Ю. О. Іванов, В. В. Долін. – Київ, 2001. – 252 с.

У колективній монографії висвітлено результати 15-річних радіобіологічних, радіогеохімічних, ландшафтно-геохімічних, гідрологічних, гідрогеологічних досліджень на території Зони відчуження і Зони безумовного (обов'язкового) відселення. Викладено основні положення теорії автореабілітації екосистем, що зазнали радіонуклідного забруднення. Визначено головні супутні процеси, їхні критерії та швидкість. Наведено карти екосистем Зони відчуження і Зони безумовного (обов'язкового) відселення та прогнозу розвитку авто-реабілітаційних процесів.

Яворівський В. О. Що ж ми за народ такий?.. : публіцистика / В. О. Яворівський. – Київ : Укр. письм., 2001. – 295 с.

Книга відомого українського письменника, політика, громадського діяча В. Яворівського, автора та ведучого публіцистичної радіопрограми «Двадцять хвилин з Володимиром Яворівським» (2000 р.). Ця програма була сміливим та відвертим діалогом автора з народом у час важкої економічної та духовної кризи. Десятки тисяч листів лягли в основу даної книги. «Не мовчи» - це один з розділів книги, присвячений Чорнобильській трагедії, який показує читачам інший, прихований владою бік цієї проблеми.

Чорнобиль і соціум : [зб. ст.] / відп. ред. Ю. І. Саєнко ; Центр соц. експертиз Ін-ту соціології НАН України. – К., 1995-

Вип. 1 : Чорнобильський синдром : соціально-психологічні наслідки. – Київ, 1995. – 108 с.

Вип. 2 : Соціально-психологічна динаміка наслідків катастрофи. – Київ, 1995. – 161 с.

Вип. 3 : Динаміка соціальних процесів : соціально-психологічних моніторинг наслідків Чорнобильської катастрофи. – Київ, 1997. – 267 с.

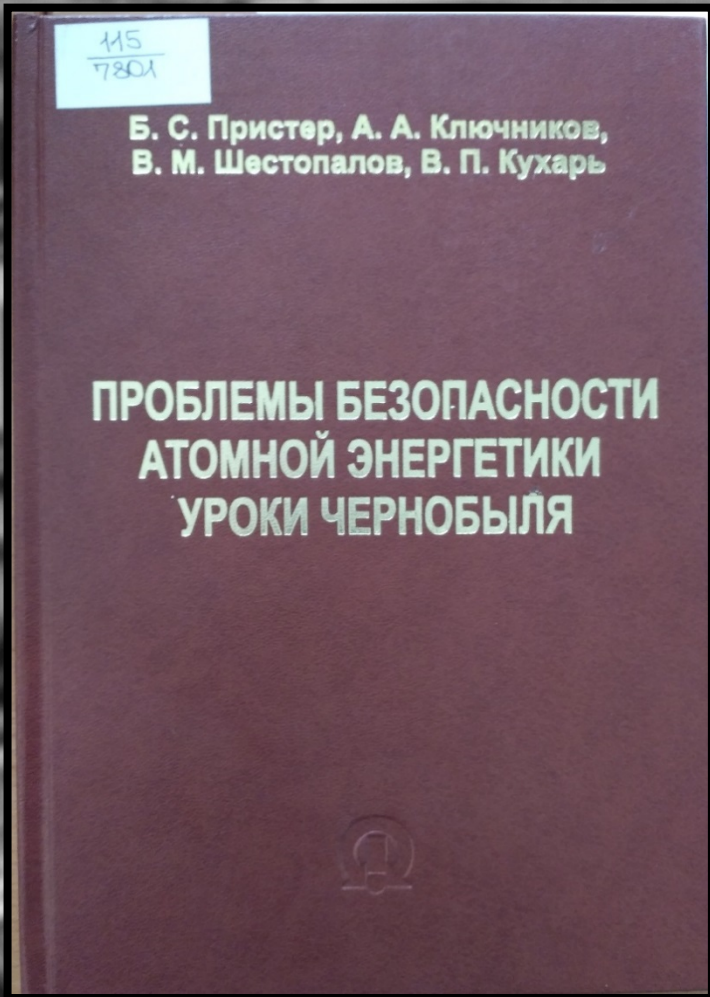
Вип. 5 : Соціально-психологічний моніторинг умов життя та діяльності соціальних груп потерпілих від Чорнобильської аварії : порівняльний аналіз та рекомендації. – Київ, 1999. – 309 с.

Вип. 9 : Розробка моделей життєдіяльності в умовах підвищеного ризику внаслідок надзвичайних ситуацій та катастроф : з урахуванням досвіду Чорнобильської катастрофи. – Київ, 2003. – 254 с.

Вип. 10 : Сучасні ризики : тенденції, перспективи, шляхи мінімізації наслідків. – Київ, 2004. – 310 с.

Це видання є продовжуючим і складається з декількох випусків. У ньому розглядаються соціальні та соціально-психологічні аспекти впливу Чорнобильської трагедії на постраждале населення. Аналізуються ціннісні орієнтації, умови життя, соціальні очікування, адаптаційні процеси та соціальні ризики різних соціально-демографічних груп, джерела доходів різних категорій потерпілих, а також наводяться схеми формування моделей життєдіяльності чорнобильських самоселів.

Проблемы безопасности атомной энергетики. Уроки Чернобыля / Б. С. Пристер, А. А. Ключников, В. М. Шестопалов, В. П. Кухарь ; под ред. Б. С. Пристер ; НАН Украины, Ин-т проблем безопасности АЭС. – Чернобыль, 2013. – 199 с.

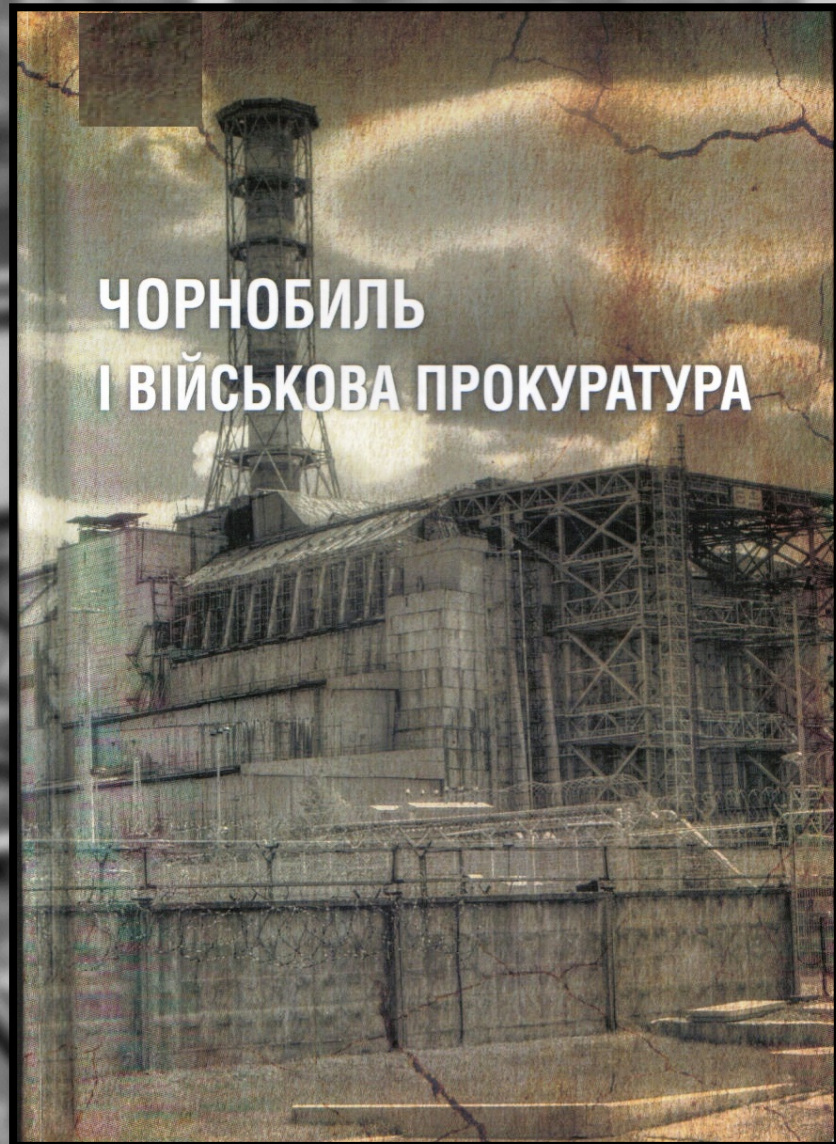
Розглянуто проблеми безпеки атомної енергетики як складної системи, надійність якої визначається не тільки конструкцією та якістю основних систем і кваліфікацією персоналу, а насамперед дотриманням принципу пріоритету безпеки над економічними, політичними та іншими факторами. Недотримання цього принципу стало реальною причиною низки аварій у світовій атомній енергетиці, що супроводжувалися викидом радіонуклідів у навколишнє середовище. Уроки Чорнобиля залишаються незасвоєні, що підтвердила аварія на АЕС Фукусіма-1 в Японії. Найбільш важливий урок – постійна готовність реагувати на аварію, щоб захистити населення не тільки від радіації, але й від психологічного стресу.

Комплекс методов переоценки безопасности атомной энергетики Украины с учетом уроков экологических катастроф в Чернобыле и Фукусиме / В. И. Скалозубов, Г. А. Оборский, И. Козлов [и др.] ; под общ. ред. В. И. Скалозубова ; Одес. нац. политехн. ун-т, НАН Украины, Ин-т проблем безопасности атомных электростанций. – Одесса : Астропринт, 2013. – 242 с.

В монографії представлені оригінальні розробки авторів щодо методів переоцінки екологічної безпеки атомної енергетики України з урахуванням уроків великих аварій на Чорнобильській АЕС та АЕС Fukushima-Daiichi, в тому числі методи моделювання парогазових вибухів; затоплення промайданчиків АЕС при спільному впливі зовнішніх екстремальних подій; кваліфікації систем зберігання відпрацьованого ядерного палива; переоцінки безпеки реакторних установок при запроектних аваріях з критичними термічними навантаженнями; ідентифікації ефективних стратегій керування запроектними та тяжкими аваріями.

Чорнобиль і військова прокуратура / уклад. А. І. Амонс. – Київ : Нац. акад. прокуратури України, 2017. – 186 с. : іл.

Збірник посвячено 30-річчю Чорнобильської трагедії та людям, які брали участь у ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС. У виданні містяться матеріали і спогади колишніх ліквідаторів, їхніх рідних і друзів, а також журналістів, які описали події, що відбувалися після вибуху четвертого енергоблоку. У книжці надано документи і опубліковані раніше матеріали колишніх спецслужб, що описують зазначені події. Також використано окремі публікації на цю тему з друкованої преси та Інтернету, які стали свідченням ставлення населення до людської трагедії і ситуації, що склалася тоді в Україні. Видання розраховано на широке коло читачів, зокрема військовослужбовців, громадян, мобілізованих для проходження військових зборів та направлених до чорнобильської зони для ліквідації наслідків аварії, тих, хто брав у роботах безпосередню участь, а також на студентів юридичних, історичних факультетів, науковців, рідних та близьких постраждалих осіб, усіх, кому цікава історія України у непрості роки кінця ХХ сторіччя.

Чорнобильське досьє КГБ. Суспільні настрої. ЧАЕС у поставарійний період : зб. док. про катастрофу на Чорнобильській АЕС / Служба безпеки України, Галуз. держ. архів [та ін.]; упоряд.: О. Г. Бажан [та ін.]; відп. ред. В. А. Смолій. – Київ : Майстер книг, 2019. – 1198 с.

У виданні зібрано і оприлюднено документи 1986–1991 рр., що висвітлюють постчорнобильське життя — суспільні настрої, повсякдення, заходи з ліквідації наслідків аварії. Наведено інформування радянськими органами держбезпеки відповідних інстанцій про стан ЧАЕС, вжиті заходи з підвищення безпечної експлуатації об'єкта «Укриття», ситуацію в зоні відчуження. Окрему увагу зосереджено на відтворенні моделі ситуативної поведінки різних груп населення України після оприлюднення інформації про «ядерне лихо» та реакцію світової спільноти на Чорнобильську трагедію.

Б. С. Пристер, А. А. Ключников,
В. М. Шестопалов, В. П. Кухарь

**ПРОБЛЕМЫ БЕЗОПАСНОСТИ
АТОМНОЙ ЭНЕРГЕТИКИ
УРОКИ ЧЕРНОБЫЛЯ**

Проблемы безопасности атомной энергетики. Уроки Чернобыля = The safety problems of the nuclear power. The lessons of Chernobyl / Б. С. Пристер [и др.] ; под ред. Б. С. Пристера ; НАН Украины, Ин-т проблем безопасности АЭС. – 2-е изд., доп. – Чернобыль : ВИПОЛ, 2016. – 355 с.

Рассмотрены проблемы безопасности атомной энергетики как сложной системы, надежность которой определяется, прежде всего, соблюдением принципа приоритета безопасности над экономическими, политическими и другими факторами, несоблюдение которого стало реальной причиной тяжелых аварий с выбросом радионуклидов в окружающую среду. Уроки Чернобыля остаются неувоенными, что подтвердила авария на АЭС «Фукусима-1» в Японии. Второе издание дополнено анализом радиоэкологических аспектов четырех тяжелых аварий. Наиболее важный урок - постоянная готовность реагировать на аварию. Для специалистов в области ядерной и радиационной безопасности, атомной энергетики, радиобиологии, экологии, охраны окружающей среды, сельского хозяйства, аспирантов и студентов вузов.

Об'єкт "Укриття": 30 років після аварії / В. О. Краснов [та ін.]; НАН України, Ін-т проблем безпеки АЕС. – Чорнобиль : ВПОЛ, 2016. – 510 с. : рис., табл.

У монографії представлено причини аварії на ЧАЕС, першочергові заходи щодо її ліквідації. Наведено результати досліджень паливовмісних матеріалів, їхнє розташування, фізико-хімічні властивості. Розглянуто характеристику радіоактивних аерозолів, їхнє поширення за межі об'єкта "Укриття", а також механізми утворення та шляхи міграції рідких радіоактивних відходів. Описано особливості реалізації проектів ПЗЗ і можливу майбутню діяльність по перетворенню об'єкта "Укриття" в екологічно безпечну систему. Призначена для фахівців з ядерної та радіаційної безпеки, поводження з радіоактивними відходами, аварійного реагування.

В. А. Краснов, А. В. Носовський,
В. М. Рудько, В. Н. Шербан

ОБ'ЄКТ «УКРИТТЯ»

**30 РОКІВ
ПІСЛЯ АВАРІЇ**

